

DEN SISTA
FÖRELÄSNINGEN

RANDY PAUSCH
OCH JEFFREY ZASLOW

Översättning Micka Andersson

FORUM

Bokförlaget Forum, Box 3159, 103 63 Stockholm
www.forum.se

© Randy Pausch 2008
Amerikanska originalets titel The Last Lecture
Copyright © 2008 Randy Pausch
Originalutgåva Hyperion, New York
Omslagsdesign Phil Rose
Satt hos Bonnierförlagens produktionsavdelning
Tryckt hos ScandBook AB, Falun 2008
ISBN 978-91-37-13382-9

*Tack till mina föräldrar som tillät mig att drömma,
med förhoppningar om de drömmar som väntar mina barn.*

Innehåll

INLEDNING	<i>ix</i>
I. DEN SISTA FÖRELÄSNINGEN	I
II. ATT FÖRVERKLIGA SINA BARNDOMSDRÖMMAR	21
III. ÄVENTYR ... OCH LÄRDOMAR JAG FÅTT	61
IV. ATT MÖJLIGGÖRA ANDRAS DRÖMMAR	113
V. DET HANDLAR OM HUR MAN LEVER SITT LIV	139
VI. SLUTORD	203
TACK	223

Inledning

JAG HAR ETT logistiskt problem.

Även om jag för det mesta är i fantastisk fysisk form har jag tio tumörer i levern och bara några få månader kvar att leva.

Jag är far till tre små barn och gift med min drömkvinna. Visst vore det lätt att bara tycka synd om mig själv, men det hjälper varken dem eller mig.

Så hur ska jag tillbringa den begränsade tid jag har kvar?

Självklart ska jag umgås med min familj och ta hand om den. Så länge jag kan tänker jag ta vara på vartenda ögonblick och göra allt för att bidra till att underlätta deras väg till ett liv utan mig.

Mindre självklart är hur jag ska kunna lära mina barn allt det som jag skulle ha lärt dem under de kommande tjugo åren. Just nu är de alldeles för små för sådana samtal. Alla föräldrar vill lära sina barn hur man skiljer på rätt och fel, vad vi tycker är viktigt i livet och hur man möter de utmaningar man ställs inför. Vi vill också att de ska veta något om hur våra liv har sett ut, ofta som ett led i att lära dem hur de

ska leva. Min önskan att göra det fick mig att hålla en ”sista föreläsning” på Carnegie Mellon University.

Dessa föreläsningar videobandas rutinmässigt. Jag visste vad jag gjorde den dagen. Under sken av att hålla en akademisk föreläsning försökte jag stoppa in mig själv i en flaska som en dag skulle sköljas upp på stranden och hittas av mina barn. Om jag vore konstnär skulle jag ha målat tavlor åt dem. Om jag vore musiker skulle jag ha komponerat musik. Men jag är föreläsare. Så jag föreläste.

Jag föreläste om livets glädjeämnen, om hur mycket jag uppskattade livet trots att jag har så kort tid kvar för egen del. Jag pratade om ärlighet, integritet, tacksamhet och andra saker som betyder mycket för mig. Och jag ansträngde mig verkligen för att inte vara långtråkig.

Den här boken är ett sätt för mig att fortsätta det jag påbörjade på scen. Eftersom tiden är dyrbar och jag framför allt vill ägna den åt mina barn, bad jag Jeffrey Zaslow om hjälp. Varje dag cyklar jag omkring i trakten där jag bor för att få den motion som är så väsentlig för min hälsa. Under femtiotre långa cykelturer pratade jag med Jeffrey i mobiltelefonens headset. Sedan tillbringade han oräkneliga timmar med att hjälpa mig att omvandla mina historier – vi kan väl kalla dem femtiotre ”föreläsningar” – till den här boken.

En sak visste vi från början: Detta kan aldrig ersätta en livs levande förälder. Men logistik handlar inte om perfekta lösningar – det handlar om att göra det bästa man kan med begränsade resurser. Såväl föreläsningen som boken är mina försök att göra just detta.

I

DEN SISTA
FÖRELÄSNINGEN

I

Även ett skadat lejon vill ryta

MÅNGA PROFESSORER HÅLLER föreläsningar med titeln ”Den sista föreläsningen”. Du kanske har varit på en sådan.

Det har blivit en vanlig företeelse på amerikanska universitet. Professorer blir ombedda att reflektera över sin avgång och fundera på vad som betyder mest för dem. Och när de talar kan publiken inte låta bli att begrunda samma fråga: Vilken visdom skulle vi bibringa världen om vi visste att det var vår sista chans? Vad skulle vi vilja lämna efter oss om vi var tvungna att försvinna imorgon?

”Den sista föreläsningen” har funnits som en serie på Carnegie Mellon i många år. Men när organisatörerna väl bad mig hålla en sådan hade de döpt om den till ”Färdvägar” och bjudit in utvalda professorer att ”reflektera över sina personliga och professionella färdvägar”. Det kändes inte som en särskilt spännande beskrivning, men jag tackade ja. Jag blev inbokad i september.

Vid det laget hade jag redan fått diagnosen pankreascancer

(cancer i bukspottkörteln), men jag var optimistisk. Kanske jag skulle tillhöra dem som hade turen att överleva.

Medan jag genomgick behandlingen fick jag flera mejl från föreläsningsarrangörerna. ”Vad tänker du prata om?” frågade de. ”Var vänlig skicka en sammanfattning.” I den akademiska världen finns formaliteter som inte går att bortse ifrån även om man är upptagen av annat, som att försöka hålla sig vid liv. I mitten av augusti fick jag veta att en affisch som skulle informera om föreläsningen måste tryckas, så jag blev tvungen att bestämma mig för ett ämne.

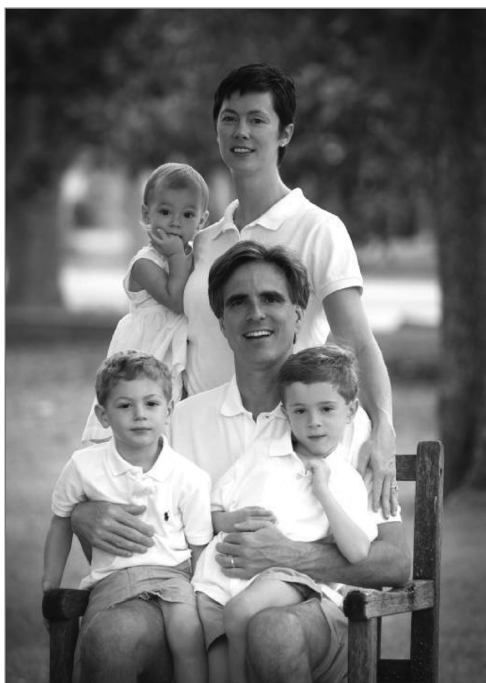
Men just den veckan fick jag beskedet: Den senaste behandlingen hade inte fungerat. Jag hade bara några månader kvar att leva.

Jag kunde förstå ställa in föreläsningen. Alla skulle förstå. Plötsligt var det så många andra saker som behövde göras. Jag blev tvungen att ta itu med min egen sorg och med bedrövelsen hos dem som älskade mig. Jag blev tvungen att ägna mycket energi åt att få ordning på alla familjeangelägenheter. Men allt detta till trots kunde jag inte släppa tanken på att hålla föreläsningen. Jag blev stimulerad av tanken på att hålla en sista föreläsning som verkligen skulle bli den sista. Vad skulle jag kunna prata om? Hur skulle det tas emot? Skulle jag överhuvudtaget ta mig igenom det?

”De förstår om jag backar ur”, sade jag till min fru, Jai, ”men jag vill faktiskt genomföra det.”

Jai har alltid stöttat och uppmuntrat mig. När jag var entusiastisk så var hon också det. Men hon var tveksam till hela idén med en sista föreläsning. Vi hade just flyttat från

Pittsburgh till sydöstra Virginia så att Jai och barnen skulle ha nära till hennes familj efter min död. Jai tyckte att jag borde spendera min dyrbara tid tillsammans med barnen eller få ordning på vårt nya hus istället för att ägna timmarna åt att förbereda föreläsningen och sedan åka tillbaka till Pittsburgh för att hålla den.

Logan, Chloe, Jai, jag och Dylan.

”Kalla mig egoist”, sade Jai, ”men jag vill ha hela dig. All tid du ägnar åt att arbeta med föreläsningen är förlorad tid, för det är tid som tas från barnen och från mig.”

Jag förstod vad hon menade. Från det att jag blev sjuk hade jag lovat mig själv att ta hänsyn till Jai och respektera hennes önskemål. Jag såg det som min plikt att göra allt som stod i min makt för att lätta på de bördor som min sjukdom hade medfört för henne. Det var därför jag ägnade en stor del av min vakna tid åt att förbereda familjens framtid utan mig. Men jag kunde ändå inte bli kvitt lusten att hålla den här sista föreläsningen.

Jag har hållit en del riktigt bra föreläsningar under min akademiska karriär. Men att bli betraktad som den bästa föreläsaren på en datavetenskaplig institution är ungefär som att vara känd som den längste av de sju små dvärgarna. Och just då hade jag en känsla av att jag hade mer att ge, att jag kanske skulle kunna förmedla något speciellt till människor om jag satsade allt. ”Visdom” är ett starkt ord, men det kanske handlade om det.

Jai var fortfarande inte glad. Till slut tog vi upp saken med Michele Reiss, psykoterapeuten vi hade börjat gå hos några månader tidigare. Hon är specialiserad på att hjälpa familjer där en medlem har drabbats av en obotlig sjukdom.

”Jag känner Randy”, sade Jai till dr Reiss. ”Han är arbetsnarkoman. Jag vet precis hur det kommer att bli när han börjar jobba med föreläsningen. Han kommer att ägna all tid åt den.” Hon hävdade att föreläsningen helt i onödan skulle stjåla uppmärksamhet från de enorma frågor vi brottades med.

Det fanns en annan sak som gjorde Jai upprörd: För att kunna hålla föreläsningen som det var planerat skulle jag bli tvungen att flyga till Pittsburgh dagen före, och det var Jais fyrtioettårsdag. ”Det är min sista födelsedag som vi kommer att fira tillsammans”, sade hon till mig. ”Menar du verkligen att du tänker överge mig på min födelsedag?”

Tanken på att överge Jai den dagen var definitivt smärtsam för mig. Och ändå kunde jag inte släppa tanken på föreläsningen. Jag hade börjat betrakta den som det sista ögonblicket i min karriär, som ett sätt att ta farväl av min ”jobbfamilj”. Jag hade också börjat fantisera om att hålla en sista föreläsning som skulle bli talarkonstens motsvarighet till en basebollspelares sista fullträff med slagträet innan han pensionerar sig. Jag har ju alltid älskat slutscenen i filmen *Den bästa*, då den åldrade, blödande basebollspelaren Roy Hobbs mirakulöst nog får till ett fantastiskt frivarv.

Dr Reiss lyssnade på Jai och mig. I Jai såg hon en stark, kärleksfull kvinna som hade tänkt sig att ägna flera decennier åt att skapa ett fullödigt liv med en man, där de tillsammans fostrade barnen och såg dem växa upp. Nu var vi tvungna att pressa ihop vårt gemensamma liv till några månader. I mig såg dr Reiss en man som ännu inte var redo att helt dra sig tillbaka till hemmets sfär och som definitivt inte heller var redo att lägga sig ner och dö. ”Det kommer att bli sista gången många av de människor jag bryr mig om får se mig personligen”, sade jag ärligt. ”Här har jag en chans att verkligen fundera på vad som betyder mest för mig, att befästa folks minnesbild av mig och kanske åstadkomma något gott på vägen.”

Dr Reiss hade flera gånger sett Jai och mig sitta tillsammans i soffan på hennes mottagning med armarna om varandra medan vi grät båda två. Hon sade att hon kunde se den stora respekt vi hade för varandra, och hon blev ofta känslomässigt berörd av vår beslutsamhet att få vår sista tid tillsammans att bli bra. Men hon sade att det inte var hennes sak att avgöra om jag skulle hålla föreläsningen eller inte. ”Det måste vara ert beslut”, sade hon och uppmuntrade oss att verkligen lyssna på varandra så att vi kunde fatta ett beslut som var rätt för oss båda.

Med tanke på Jais förbehållsamhet visste jag att jag var tvungen att granska mina motiv ärligt. Varför var den här föreläsningen så viktig för mig? Var det ett sätt att påminna mig själv och alla andra om att jag fortfarande var vid liv? Att bevisa att jag fortfarande hade styrkan att framträda? Var det lusten att få stå i rampljuset en sista gång? Svaret var ja på alla punkter. ”Ett sårat lejon vill veta om han fortfarande kan ryta”, sade jag till Jai. ”Det handlar om värdighet och självaktning, vilket inte är riktigt samma sak som fåfänga.”

Det var även en annan process som hade satt igång. Jag hade börjat betrakta föreläsningen som ett redskap för att ta mig till en framtid som jag aldrig skulle få uppleva.

Jag påminde Jai om barnens åldrar: fem, två och ett år. ”Du”, sade jag, ”eftersom Dylan är fem kommer han antagligen att ha ett och annat minne av mig. Men hur mycket kommer han egentligen att komma ihåg? Vad kommer du och jag ihåg från när vi var fem år? Kommer Dylan att komma ihåg hur jag lekte med honom eller vad vi skrattade åt? Vagt, i bästa fall. Och

hur är det med Logan och Chloe? De kommer kanske inte att komma ihåg mig alls. Inte en enda minnesbild. I synnerhet inte Chloe. Och en sak är jag säker på – när barnen blir äldre kommer de att gå igenom en fas när de har ett närmast desperat behov av att veta: Vem var min pappa? Hurdan var han? Föreläsningen skulle kunna hjälpa dem att hitta svaret.” Jag sade till Jai att jag tänkte ordna så att Carnegie Mellon spelade in föreläsningen. ”Jag ska se till att du får en dvd. När barnen blir äldre kan du visa den för dem. Det kommer att hjälpa dem att förstå vem jag var och vad som var viktigt för mig.”

Jai lät mig prata till punkt och ställde sedan den givna frågan. ”Om du har saker som du vill säga till barnen eller råd som du vill ge dem, varför inte bara ställa upp en videokamera och spela in här i vardagsrummet?”

Där kanske hon hade mig som i en liten ask. Eller kanske ändå inte. På samma sätt som för lejonet i djungeln var universitetsvärlden och lektionssalarna med studenter fortfarande min naturliga miljö. ”En sak har jag lärt mig”, sade jag till Jai, ”och det är att när föräldrar vill säga något till sina barn skadar det inte att få lite bekräftelse utifrån. Om jag kan få en publik att skratta och applådera vid rätt tillfälle kan det kanske ge tyngd åt det jag vill säga till barnen.”

Jai log mot mig, den döende estradören, och gav slutligen med sig. Hon visste att jag längtade efter att hitta möjligheter att lämna något efter mig till barnen. Okej. Kanske föreläsningen kunde vara ett sätt.

Och med klartecken från Jai stod jag inför en utmaning.

Hur skulle jag kunna förvandla detta akademiska föredrag till någonting som skulle ge återklang i barnen om ett decennium eller mer?

Jag visste att jag inte ville att föreläsningen skulle handla om cancer. Min medicinska historia var som den var och jag hade redan gått igenom den gång efter annan. Jag var inte intresserad av att utbreda mig över, låt oss säga, mina insikter i hur jag hanterade sjukdomen eller hur den gav mig nya perspektiv. Många människor kanske förväntade sig att jag skulle prata om döden. Men det måste handla om *livet*.

* * *

”Vad gör just mig unik?”

Det var den frågan jag ville ta upp. Genom att besvara den kanske jag skulle komma på vad jag ville säga. Jag satt tillsammans med Jai i väntrummet på Johns Hopkins Hospital och väntade på ännu ett läkarbesked, och jag testade mina tankar på henne.

”Cancern gör mig inte unik”, sade jag. Det gick inte att säga emot. Varje år får mer än 37 000 amerikaner diagnosen pankreascancer.

Jag funderade mycket på hur jag definierade mig själv: som lärare, datavetare, make, far, son, vän, bror, mentor till studenterna. Alla dessa roller värdesatte jag. Men var det någon av rollerna som verkligen utmärkte mig?

Även om jag alltid haft ett gott självförtroende visste jag att det krävdes mer än övermod när det gällde den här före-

läsningen. Jag frågade mig: Vad har jag att erbjuda som ingen annan har?

Och när jag satt där i väntrummet slog det mig plötsligt exakt vad det var. Det var som en uppenbarelse: Vad jag än hade uppnått hade alla de saker jag älskade sitt ursprung i de drömmar och mål jag hade som barn ... och i sättet jag hade lyckats förverkliga de flesta av dem. Jag insåg att det unika med mig låg i de konkreta drömmarna – från otroligt meningsfulla till riktigt besynnerliga sådana – under mitt fyrtiosexåriga liv. Jag visste att jag trots cancern ansåg mig vara lyckligt lottad eftersom jag hade uppfyllt drömmarna. Och att jag hade uppfyllt mina drömmar berodde till stor del på de saker jag hade fått lära mig av alla möjliga fantastiska människor jag mött i livet. Om jag lyckades berätta min historia med den glöd jag hade inom mig skulle min föreläsning kunna hjälpa andra att hitta ett sätt att förverkliga sina drömmar.

Jag hade min laptop med mig i väntrummet, och inspirerad av denna uppenbarelse plitade jag snabbt ner ett mejl till arrangörerna. Jag berättade att jag äntligen hade en föreläsningstitel. "Ursäkta dröjsmålet", skrev jag. "Vi kan kalla föreläsningen 'Konsten att förverkliga sina barndomsdrömmar'."